

Nenäkästä

Jäin kauan sitten koukkuun erääseen musiikkikappaleeseen. Se on valssi, ja sen soittaa useimmiten iso orkesteri. Kappale rullaa maagisesti, eikä sitä kuunnellessa pysty tekemään muuta, ei edes lukemaan. Se alkaa saksofoneilla, ja loppupuolella tulee komea pasuunasoolo. Jäi pitkäksi aikaa pimentoon, mikä kappale se oikein on ja kuka sen on säveltänyt.

Sitten sama kappale soi Kubrikin kummallisen elokuvan *Eyes Wide Shut* alussa. Nicole Kidman ja Tom Cruise ovat lähdössä juhlimaan. Soitto kahlitsee katsojan seuraamaan tarinan alkua. Elokuvan lopputeksteistä vasta tajuaa, että kyseessä on Dmitri Šostakovitšin *Waltz 2*. Mutta onko Dmitri todella säveltänyt myös tällaista? Kyllä hän vaan on.

Šostakovitšin elämä oli pääkriitikko Stalinin aikana aikamoista taistelua. Joskus häntä ylistettiin. Sitten taas alistettiin ja erotettiin elimistä. Yleisö ylisti oopperaa Mtsenskin kihlakunnan *lady Macbeth* ensi-illan jälkeen. Pian kuitenkin lehdissä julkaistiin Stalinin nimellä kirjoituksia, joissa ooppera tuomittiin täydeksi kakofoniaksi.

Suomalaisille ikävällä tavalla tuttu Andrei Ždanov määräsi vuonna 1939 Šostakovitšin säveltämän teoksen *Sarja* suolaisiin teemoihin. Se oli tarkoitus esittää pienen paikallisen rajakahakan voitonparaatissa Helsingissä. Kävi vaan niin ikävästi, että paraati jouduttiin perumaan. Teos on sittemmin 2000-luvulla esitetty Suomessa, ja Keski-Pohjanmaan Kamariorkesteri on levyttänytkin sen.

Huolimatta jättimäisistä vastoinkäymisistä kansalainen Šostakovitš vaan sävelsi. Hän kätki saksankielisen nimensä kirjoitusasusta johtamansa mystisen nelinuottisen signeerauksen *DSCH* muutamiin teoksiinsa. Saivat tutkijat vähän pohdittavaa.

Eräs kummallisimmista Šostakovitšin teoksista on Gogolin novelliin perustuva ooppera *Nenä*, jonka kansallisooppera esitti marras-joulukuussa kahdeksan kertaa. Gogol pilkkasi peitellysti venäläistä turhamaisuutta ja byrokratiaa. Luulisi, että virallinen neuvostosysteemi olisi tervehtinyt ilolla tällaista vanhan vallan irvailua. Mutta ei. Päinvastoin.

Nenän ironia kohdistui lopulta vielä osuvammin sosialistiseen totalitarismiin. Teos pantiin Neuvostoliitossa syrjään vuosikymmeniksi. Lännessä käännettiin puukkoa haavassa. *Nenä* menestyi, ja Metropolitanin esityksestä tehtiin jopa elokuvatalenne. Taidetta käytettiin kylmän sodan aikana politiikanteon aseena – puolin ja toisin.

Kansallisooppera osti *Nenä* esillepanon Zürichistä. Tällainen on nykyään hyvin yleistä kustannusten karsimiseksi. Aina se ei toimi, mutta *Nenän* kohdalla mielestäni kyllä, oikein hyvin.

Nenässä lavalla on paljon populaa. Solisteja on otettu myös kuorosta, ja monet esittävät useampia rooleja. Lavastus pienine sarjakuvamaisine ikkunoineen on loistava. Totalitarismin aikaansaama työläisten uuvutus on toteutettu riipaisevasti.

Nenän raju musiikki vavisuttaa koko salia. Rokki- ja jatsirumpalit voisivat käydä vakoilemassa, miten lyömäsoittimilla hallitaan tilaa ja tunnelmaa. Orkesterin viisi kontrabassoja jylisi ja loi synkkiä sävyjä.

Nenä ei valitettavasti vedä yleisöä yhtä hyvin kuin kummitukset ja satubaletit. Tyhjiä tuoleja näkyi liikaa.

Šostakovitšin kerrotaan myötäilleen Gogolia ja todenneen, että ilman *nenää* ihminen ei ole mitään, mutta *nenä* ilman ihmistä voi nousta vaikka johtajaksi. Nykyään tällaisia kävelee keskuudessamme ympäriinsä.

pajen